

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 329

Rachunkowość na rzecz zrównoważonego rozwoju Gospodarka – etyka – środowisko

Redaktorzy naukowci
Danuta Dziawgo, Grażyna Borys

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-448-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Joanna Antczak: Informacje o środowisku w systemie rachunkowości	11
Anna Balicka: Sprawozdawczość środowiskowa w branży motoryzacyjnej..	19
Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska: Koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu w procesie zarządzania wartością firmy	28
Melania Bąk: Odpowiedzialność społeczna jako determinanta tworzenia zasobów niematerialnych przedsiębiorstwa	36
Ewa Chojnacka: Raportowanie danych w obszarach środowiskowym i społecznym w publicznych spółkach sektora energetycznego.....	45
Ewa Chojnacka: Sprawozdanie z działalności jako dokument służący raportowaniu danych ESG	54
Anna Doś, Joanna Błach: Rola przedsiębiorstwa w makrosystemie społeczeństwo – gospodarka – środowisko w świetle analizy raportów rocznych na przykładzie wybranych spółek sektora paliwowego.....	62
Justyna Dyduch: Analiza kosztów transakcyjnych instrumentów ochrony środowiska w wybranym przedsiębiorstwie.....	73
Renata Dyląg, Ewelina Puchalska: Wytyczne GRI w praktyce raportowania społecznego w Polsce	82
Paweł Dziekański: Koncepcja wskaźnika syntetycznego dla oceny sytuacji finansowej powiatów	98
Tomasz Gabrusewicz: Zdolność systemu rachunkowości w zakresie zaspokojenia potrzeb informacyjnych w realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju	109
Beata Gostomczyk: Ewidencja kosztów ekologicznych w układzie rodzajowym i funkcjonalnym.....	118
Piotr Gut: Solidarna odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe w podatku VAT w warunkach polskich na tle rozwiązań europejskich.....	127
Ewa Hellich: Etyczny wymiar rachunkowości.....	136
Aldona Kamela-Sowińska: Finansyzacja gospodarki wyzwaniem dla rachunkowości	145
Elżbieta Klamut: Koszty ochrony środowiska a gospodarstwa rolne	152
Joanna Kogut: Etyka w rachunkowości a jakość sprawozdań finansowych ..	161
Tomasz Kondraszuk: Cel i zadania rachunkowości rolniczej w procesie zrównoważonego rozwoju gospodarstw wiejskich	172
Robert Kowalak: Kluczowe mierniki dokonań w zakładach gospodarowania odpadami.....	180

Joanna Krasodomska: Rachunkowość społeczna – perspektywa światowa i krajowa	191
Karolina Kwiecińska: Relacje inwestorskie i raportowanie kapitału intelektualnego.....	198
Magdalena Ligus: Zrównoważony rozwój systemu elektroenergetycznego Polski – analiza opłacalności i możliwości rozwoju energetyki odnawialnej	206
Adam Lulek: Znaczenie informacji środowiskowych pochodzących ze sprawozdawczości spółek paliwowych dla inwestorów giełdowych.....	215
Marta Mazurowska: Rachunkowość na rzecz zrównoważonego rozwoju	225
Anna Nowak: Problemy pomiaru społecznej odpowiedzialności biznesu	232
Edward Nowak: Zakres ujawnień informacji w sprawozdaniu z działalności	241
Ewa Spigarska: Różnorodność metod ustalania opłaty za odpady i zasad segregacji odpadów na przykładzie miast wojewódzkich jako jeden z problemów systemu gospodarowania odpadami	250
Arleta Szadziewska: Prezentowanie informacji na temat społecznej odpowiedzialności w sprawozdawczości zewnętrznej przedsiębiorstw.....	261
Elżbieta Izabela Szczepankiewicz: Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa jako narzędzie komunikacji z interesariuszami	271
Piotr Szczypa: Współczesne wyzwania rachunkowości przedsiębiorstw w gospodarce zrównoważonego rozwoju.....	282
Aldona Uziębło: Stosunek do standardów etycznych w biznesie w opiniach pracowników księgowości trójmiejskich przedsiębiorstw	291
Anna Wildowicz-Giegiel: Wyzwania przed sprawozdawczością finansową związane z raportowaniem o kapitale intelektualnym i społecznej odpowiedzialności	300
Jolanta Wiśniewska: Etyka w rachunkowości jako niezbędny element zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa i bezpieczeństwa obrotu gospodarczego.....	308
Aleksander Zawadzki: Standardy sprawozdawczości w zakresie środków unijnych w polskich spółkach notowanych na NewConnect	317
Joanna Zuchewicz: Sprawozdawczość jednostki społecznie odpowiedzialnej za swoje dokonania.....	326
Beata Zyznarska-Dworczak: Znaczenie zarządczej rachunkowości odpowiedzialności społecznej w przedsiębiorstwie	334

Summaries

Joanna Antczak: Information on environment in the accounting system.....	18
Anna Balicka: Environmental reporting in the automotive industry	27
Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska: Concept of corporate social responsibility in the process of value based management	35

Melania Bąk: CSR as the determinant for creating non-material resources of an enterprise.....	44
Ewa Chojnacka: Reporting environment and social data in public companies in energy sector	53
Ewa Chojnacka: Report of the management board on operations as a document used to report ESG data	61
Anna Doś, Joanna Błach: The role of enterprise in macrosystem society – economy – environment in the light of the annual reports content analysis case study of selected Polish companies	72
Justyna Dyduch: Analysis of transaction costs of environmental protection instruments in a selected firm	81
Renata Dylağ, Ewelina Puchalska: GRI guidelines in the practice of social reporting in Poland	97
Paweł Dziekański: Concept of synthetic indicator for the assessment of financial situation of poviats	108
Tomasz Gabrusewicz: The ability of the accounting system to satisfy information needs in the concept of sustainable development.....	117
Beata Gostomczyk: Environmental costs register by their type and functionality	126
Piotr Gut: Joint and several responsibility for VAT liabilities in Poland in comparison with European solutions to that extent.....	135
Ewa Hellich: Ethical dimension of accounting.....	144
Aldona Kamela-Sowińska: Financilisation of economy as challenge for accounting	151
Elżbieta Klamut: Costs of environment protection vs. farms.....	160
Joanna Kogut: Accounting ethics vs. financial reporting quality	171
Tomasz Kondraszuk: Tasks and objectives of accounting in the process of agricultural sustainable development of rural households	179
Robert Kowalak: Key performance indicators for the waste disposal plants.	190
Joanna Krasodomska: Social accounting – the international and national perspective	197
Karolina Kwiecińska: Investor relations and intellectual capital reporting ...	205
Magdalena Ligus: Sustainable development of Polish power system – the analysis of effectiveness and the possibility of development of renewable energy sector.....	214
Adam Lulek: Significance of environmental information coming from reporting of fuel corporations for stock exchange investors.....	224
Marta Mazurowska: Accounting for sustainable development	231
Anna Nowak: Issues of measurement of corporate social responsibility	240
Edward Nowak: Scope of disclosing information in annual activity reports..	249
Ewa Spigarska: The diversity of methods for establishing fees for wastes and waste segregation rules on the example of voivodeship cities as one of the waste management problems.....	260

Arleta Szadziewska: Presenting social responsibility information in corporate external reports	270
Elżbieta Izabela Szczepankiewicz: Integrated report on socially responsible companies as a tool of communication with users.....	281
Piotr Szczypa: Modern challenges in the accounting of companies in sustainable development economy	290
Aldona Uziębło: An attitude to ethical standards in business in the opinions of employees of accounting department of tricity enterprises.....	299
Anna Wildowicz-Giegiel: Challenges of financial reporting associated with reporting the intellectual capital and the social responsibility of enterprise.....	307
Jolanta Wiśniewska: Ethics in accounting as an essential element of sustainable development of the enterprise and security of business transactions .	316
Aleksander Zawadzki: Standards of EU funds reporting in Polish companies listed on the NewConnect market.....	325
Joanna Zuchewicz: CSR in reporting entity's performance	333
Beata Zyznarska-Dworczak: The essence of managerial social responsibility accounting.....	341

Jolanta Wiśniewska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ETYKA W RACHUNKOWOŚCI JAKO NIEZBĘDNY ELEMENT ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTWA I BEZPIECZEŃSTWA OBROTU GOSPODARCZEGO

Streszczenie: Globalizacja i rozwój gospodarki rynkowej ma wpływ na konieczność łączenia zasad prowadzenia działalności gospodarczej z zasadami etyki. Dobra jakość informacji generowanej przez rachunkowość jest powodem, dla którego osoby zajmujące się rachunkowością muszą postępować etycznie. Celem artykułu jest przedstawienie, na podstawie wyników badań empirycznych, zagrożeń powstających w wyniku nieprzestrzegania zasad etyki w rachunkowości dla zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa i bezpieczeństwa obrotu gospodarczego. Aby osiągnąć powyższy cel, zastosowano następujące metody badawcze: studia literaturowe, analizę aktów prawnych oraz analizę międzynarodowych badań dotyczących przestrzegania etyki i występowania oszustw w działalności gospodarczej w latach 2008-2012.

Słowa kluczowe: etyka, rachunkowość, sprawozdawczość finansowa, działania nielegalne, działania nieetyczne.

DOI: 10.15611/pn.2014.329.33

1. Wstęp

Dobra jakość informacji generowanej przez rachunkowość jest powodem, dla którego osoby zajmujące się rachunkowością muszą postępować etycznie. Do pracowników nauki, menedżerów, księgowych i biegłych rewidentów należy troska o przestrzeganie etyki w biznesie, a wszyscy winni sobie uświadomić, iż dobra opinia i zaufanie stają się najważniejsze dla funkcjonowania rynku. Działania nieetyczne są na dłuższą metę nieopłacalne, natomiast w coraz wyższej cenie jest uczciwość.

Zgodnie ze *Słownikiem wyrazów obcych* [Słownik... 1980, s. 203] etyka pochodzi od słów greckich *ethikos* – zwyczaj i *ethos* – obyczaj. Etyka to nauka o moralności zajmująca się opisem, analizą i wyjaśnianiem rzeczywistości, istniejącej moralności i ustaleniem dyrektyw moralnego postępowania. Jest to ogół norm moralnych, zasad postępowania przyjętych i obowiązujących w danej epoce i zbiorowości.

Celem artykułu jest przedstawienie, na podstawie wyników badań empirycznych, zagrożeń powstających w wyniku nieprzestrzegania zasad etyki w rachunkowości dla zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa i bezpieczeństwa obrotu gospodarczego.

We wstępie artykułu został określony cel badania, następnie na podstawie literatury przedmiotu i analizy aktów prawnych dokonano próby odpowiedzi na pytanie, czy działania nieetyczne są jednocześnie działaniami nielegalnymi? Następny punkt artykułu przedstawia realizację celu badawczego popartą analizą międzynarodowych badań dotyczących ryzyka powstawania oszustw w działalności gospodarczej w latach 2008-2012. Zakończenie stanowi podsumowanie i uzasadnienie podjęcia tematu etyki w rachunkowości w kontekście zrównoważonego rozwoju.

2. Działania nieetyczne a działania nielegalne

Przedmiotem zainteresowania w tym artykule nie jest etyka w ogólnym tego słowa znaczeniu, chociaż etyka jest „jedną” [Szostek 2003, s. 7] i formułuje zasady obowiązujące wszystkich, ale ta dotycząca działalności gospodarczej, zwana także etyką biznesu.

Etyka biznesu jest etyką normatywną, która zajmuje się oceną i określeniem standardów moralnych przystających do konkretnej sfery współczesnego społeczeństwa – działalności gospodarczej [Pratley 1998, s. 35].

Do ogólnych przesłanek zainteresowania się etycznym wymiarem działań gospodarczych można zaliczyć [Walczak-Duraj 2002, s. 237-240]:

- szybko postępujący proces globalizacji,
- ciągle trwające dyskusje na temat moralnego statusu i moralnych źródeł kapitalizmu [Hume 1963; Smith 2003; Berger (red.) 1994; MacIntyre 1996],
- nacisk opinii publicznej na społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstw,
- pogorszenie się medialnego wizerunku działalności gospodarczej,
- ciągłą zmienność przepisów prawnych,
- coraz większy nacisk społeczny na etyczne prowadzenie działalności gospodarczej.

W ustawie o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 r. (DzU 2013.672, j.t. z późn. zm.) zawarte zostały dwa art. 17 i 18 dotyczące przestrzegania etyki w działalności gospodarczej. Zgodnie z art. 17 przedsiębiorca wykonuje działalność gospodarczą na zasadach uczciwej konkurencji i poszanowania dobrych obyczajów oraz słuszych interesów konsumentów. Natomiast art. 18 zobowiązuje przedsiębiorcę do spełniania określonych przepisami prawa warunków wykonywania działalności gospodarczej, w szczególności dotyczących ochrony przed zagrożeniem życia, zdrowia ludzkiego i moralności publicznej, a także ochrony środowiska. Należy zgodzić się z W. Gasparskim, iż artykuły te kładą kres przekonaniu, że „co niezakazane, to dozwolone”. Od wejścia w życie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej tego typu działania są nie tylko nieetyczne, ale także nielegalne [Gasparski 2013].

Również ustawa z dnia 29 września 1994 r. (DzU 2013.330, j.t. z późn. zm.) o rachunkowości zawiera artykuły, które w sposób jednoznaczny określają, że działania nieetyczne są jednocześnie działaniami nielegalnymi. Zgodnie z art. 4 te same ustawy jednostki obowiązane są stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości, rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy, natomiast zdarzenia, w tym operacje gospodarcze, ujmuje się w księgach rachunkowych i wykazuje w sprawozdaniu finansowym zgodnie z ich treścią ekonomiczną. W ustalaniu zasad rachunkowości, co do których ustawa daje jednostce możliwość wyboru, powinna się ona kierować rzetelnością, co oznacza, że stosowanie zasad rachunkowości, które nie zapewnią rzetelnego obrazu jednostki, jest nielegalne (niezgodne z prawem), ponieważ nie zostaje tu spełniony podstawowy warunek dotyczący rzetelności ksiąg rachunkowych. Artykuł ten jednoznacznie nadaje kierunek działaniom w rachunkowości, nakazując przedstawiać sytuację jednostki „rzetelnie”, a więc zgodnie ze stanem faktycznym i z obowiązującymi przepisami prawa. Innym artykułem potwierdzającym przedstawioną tezę jest art. 22 ustawy o rachunkowości, odnoszący się do dowodów księgowych, które stanowią podstawę zapisów w księgach rachunkowych. Zgodnie z tym artykułem dowody księgowe powinny być rzetelne, to jest zgodne z rzeczywistym przebiegiem operacji gospodarczej, kompletne oraz wolne od błędów rachunkowych. Taki zapis jednoznacznie przeciwstawia się fałszowaniu dokumentacji księgowej i manipulowaniu nią. Ustawa o rachunkowości wypowiada się również na temat ksiąg rachunkowych, w art. 24 nakazuje jednostce prowadzenie ksiąg rachunkowych w sposób rzetelny, bezbłędny, sprawdzalny i bieżący.

Zgodnie z Kodeksem zawodowej etyki w rachunkowości osoby zajmujące się rachunkowością są zobowiązane do przestrzegania zasad etyki i postępowania zgodnie z duchem rozwoju zawodu w dziedzinie rachunkowości i globalnego otoczenia, w którym jest on współcześnie wykonywany [*Kodeks zawodowej...* 2012, s. 14]. Działania przeciwko obowiązującym zasadom (przepisom prawnym) są nie tylko nieetyczne, ale również nielegalne, o czym świadczy też ustalenie odpowiedzialności karnej z tytułu niestosowania się do przepisów ustawy w jej rozdz. 9.

Na podstawie analizy przedstawionych przepisów prawnych dotyczących działalności gospodarczej i rachunkowości można stwierdzić, iż działania nieetyczne są nielegalne i odwrotnie – działania nielegalne są nieetyczne.

3. Działania nieetyczne w rachunkowości – wyniki badań empirycznych

Wśród osób zajmujących się działalnością gospodarczą istnieje przekonanie o wyższości kwalifikacji zawodowych nad wiedzą dotyczącą zachowań ludzi i ich uwarunkowań. Rozwiązywanie problemów dotyczących działalności gospodarczej tylko z perspektywy technicznej oraz ignorowanie zachowań ludzi prędzej czy później prowadzi do niepowodzeń [Gasparski 2000, s. 17].

Celem działalności gospodarczej jest przede wszystkim długotrwałe osiągnięcie zysków przez właściciela. Polega ona na ciągłym dokonywaniu wyboru między oczekiwanym dochodem a poziomem akceptowanego ryzyka, które może być różnego rodzaju. Coraz większego znaczenia nabiera ryzyko związane z wewnętrznymi procesami podmiotu gospodarczego. Przykładem wewnętrznego ryzyka są zagrożenia w zakresie defraudacji, malwersacji, a także błędnej organizacji procesów zarządczych. Podstawą efektywnego zarządzania takim ryzykiem jest budowa etycznego środowiska pracy i unikanie okazji do nieuczciwych zachowań [Witalis, Kowalczyk 2006]. Zatem można za E. Sternberg stwierdzić, iż etyka biznesu nie tylko nie sprzeciwia się biznesowi, lecz skutecznie i konkretnie wspiera maksymalizację długoterminowej wartości [Sternberg 1998, s. 33].

Działalności gospodarczej nieustannie towarzyszy ryzyko nieuczciwych działań jej uczestników. Badania dotyczące ryzyka powstawania oszustw w działalności gospodarczej prowadzi od 1996 r. Association of Certified Fraud Examiners (ACFE)¹, która monitoruje tego typu zjawiska na całym świecie oraz propaguje działania mające na celu ich wykrycie i zapobieganie im.

Rodzaje najczęściej występujących oszustw w działalności gospodarczej i średnią kwotę przypadającą na każde z nich przedstawia tab. 1.

Tabela 1. Rodzaje oszustw i średnia kwota przypadająca na rodzaj oszustwa (w USD)

Rodzaj oszustwa	2008		2010		2012	
	udział* %	średnia kwota przypadająca na rodzaj oszustwa	udział* %	średnia kwota przypadająca na rodzaj oszustwa	udział* %	średnia kwota przypadająca na rodzaj oszustwa
Oszukańcza sprawozdawczość finansowa	5,1	2 000 000	7,9	4 100 000	10,6	1 000 000
Zawłaszczenie majątku	85,7	150 000	92,7	135 000	91,5	120 000
Pozostałe (przekupstwo i korupcja)	12,8	375 000	30,1	250 000	30,8	250 000

* Poszczególne rodzaje oszustw nie sumują się do 100%, gdyż niektóre oszustwa zaliczono jednocześnie do kilku kategorii.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Report... 2008; Report... 2010; Report... 2012].

¹ ACFE jest największą na świecie organizacją ds. zwalczania nadużyć finansowych i wiodącą organizacją zajmującą się organizacją szkoleń na temat zwalczania nadużyć finansowych i edukacji, <http://www.acfe.com/who-we-are.aspx> (dostęp: 16.01.2014).

ACFE przeprowadza swoje badania drogą ankiety *online* w ponad 100 krajach na wszystkich kontynentach. Badania przeprowadzane są od 1996 r. co dwa lata. Metodologia przeprowadzania badań zamieszczona jest w raportach publikowanych przez ACFE.

Z badań prowadzonych przez ACFE wynika, że najmniejsza grupa popełnianych oszustw to oszustwa dotyczące fałszowania sprawozdawczości finansowej, ale straty wynikłe z tego procederu są najwyższe, co potwierdzają dane zawarte w tab. 1 i liczne przykłady (ENRON, Parmalat, WorldCom itd.) [Surdykowska 2012, s. 186-192, 207; Surdykowska 2005, s. 26].

Etyka w biznesie, tak samo jak etyka w jej ogólnym znaczeniu, koncentruje się na postępowaniu człowieka [Chryssides, Kaler 1999, s. 19]. Według W. Gasparskiego „etyka biznesu jest systematycznym studium kwestii moralnych (przekonania, normy, wartości itd.) występujących w biznesie, przemyśle, bankowości oraz związanych z nimi rodzajami działalności, instytucji – ogólnie – praktyki zachowań ludzi” [Gasparski 2000, s. 17].

Strukturę sprawców i średnią kwotę strat powstałych w wyniku oszustw przypadającą na jednego sprawcę przedstawia tab. 2.

Tabela 2. Struktura sprawców i średnia kwota strat powstałych w wyniku oszustw przypadająca na jednego sprawcę (w USD)

Sprawcy	Średnia kwota przypadająca na jednego sprawcę		
	2008	2010	2012
Pracownicy, menedżerowie niższego i wyższego szczebla – zmowa	834 000	723 000	573 000
Menedżerowie niższego i wyższego szczebla	150 000	200 000	182 000
Pracownicy szeregowi	70 000	80 000	60 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Report... 2008; Report... 2010; Report... 2012].

Analizując dane zawarte w tab. 2, należy stwierdzić, że największe straty ponoszone są przez przedsiębiorstwa w wyniku nieuczciwości kierownictwa wyższego i niższego szczebla.

Ważnym elementem budowy etycznego środowiska pracy w przedsiębiorstwach jest wytypowanie obszarów szczególnie narażonych na powstawanie ryzyka nadużyć, co zostało przedstawione w tab. 3.

Z danych zawartych w tab. 3 wynika, iż najczęściej sprawcami oszustw w przedsiębiorstwach byli pracownicy działu rachunkowości (22%). Z tego można wyciągnąć wnioski, że ta sfera działalności przedsiębiorstwa jest bardziej niż inne narażona na ryzyko powstawania oszustw w działalności gospodarczej. Połączenie dwóch czynników, tj. częstotliwości występowania i mediany strat, czyni nadużycia powstałe w rachunkowości niezwykle groźnymi dla rozwoju poszczególnych przedsiębiorstw, a w konsekwencji dla bezpieczeństwa obrotu gospodarczego.

Identyfikacja najczęściej popełnianych oszustw ma wpływ na podjęcie odpowiednich działań i wdrożenie odpowiednich procedur kontrolnych zapobiegających tego typu praktykom [Kodeks etyki... 2009, s. 5]. Głównym zadaniem etyki biznesu,

a w przypadku rachunkowości – etyki rachunkowości, jest odkrywanie typowych dla niej rodzajów pokus oraz eliminowanie ich tam, gdzie jest to możliwe [Filek 2001, s. 62].

Tabela 3. Sprawcy nadużyć według działów (w USD)

Wyszczególnienie	Udział % w liczbie		Mediana strat	
	2010	2012	2010	2012
Górne szczeble zarządzania	13,50	11,90	829 000,00	500 000,00
Finanse	4,20	3,70	450 000,00	250 000,00
Rada Nadzorcza	1,40	1,40	800 000,00	220 000,00
Dział zakupów	6,20	5,70	500 000,00	200 000,00
Rachunkowość	22,00	22,00	180 000,00	183 000,00
Dział prawny	0,50	0,60	566 000,00	180 000,00
Marketing/Public Relations	2,00	1,10	248 000,00	165 000,00
Produkcja	1,70	1,90	150 000,00	160 000,00
Dział kadr	1,30	1,20	200 000,00	121 000,00
Badania i rozwój	0,80	0,70	100 000,00	100 000,00
Dział IT	2,80	2,00	71 400,00	100 000,00
Pozostałe*	X	5,90	X	100 000,00
Dział operacyjny	18,00	17,40	105 000,00	100 000,00
Dział sprzedaży	13,50	12,80	95 000,00	90 000,00
Magazynowanie/Zapasy	4,70	4,20	239 000,00	67 000,00
Audyt wewnętrzny	0,20	0,60	13 000,00	32 000,00
Obsługa klienta	7,20	6,90	46 000,00	30 000,00

* Pozycja ujęta w badaniach od 2012 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*Report...* 2010; *Report...* 2012].

Tabela 4 przedstawia wyniki badań ACFE w ujęciu procentowym, dotyczące rodzajów oszustw popełnianych najczęściej przez pracowników księgowości.

Najgroźniejsze dla rachunkowości i przynoszące największe straty są działania dotyczące manipulowania sprawozdawczością finansową. Manipulowanie danymi i fałszowanie sprawozdawczości finansowej w ujęciu procentowym wzrosło ilościowo w 2012 r. w stosunku do 2010 r. o 25,6 pkt procentowych i jest to największy wzrost ilościowy wśród wszystkich oszustw popełnianych przez pracowników księgowości (zob. tab. 4). Takie zjawisko jest bardzo groźne z punktu widzenia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego i zrównoważonego rozwoju każdego przedsiębiorstwa, gdyż wśród informacji wykorzystywanych przez użytkowników zewnętrznych i wewnętrznych wiodącą rolę odgrywają te, które są zawarte w sprawozdaniach finansowych.

Tabela 4. Oszustwa popełniane najczęściej przez pracowników księgowości

Wyszczególnienie	Udział % w liczbie*	
	2010	2012
Oszustwa dotyczące fakturowania	30,80	31,10
Manipulowanie sprawozdawczością finansową/manipulowanie danymi w rachunkowości	4,10	29,70
Tworzenie szumów informacyjnych	18,30	22,90
Oszustwa dotyczące płac	15,80	18,40
Korupcja	10,40	17,10
Nadużycia dotyczące środków pieniężnych w kasie	13,10	17,10
Oszustwa w obrocie gotówkowym	16,30	17,10
Nadużycia dotyczące zwrotu poniesionych wydatków	11,40	13,30
Falszowanie dokumentacji/oświadczeń	2,20	9,20
Oszustwa dotyczące obrotu bezgotówkowego	5,70	5,50

* Nie sumuje się do 100% ze względu na możliwość wyboru przez respondenta więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Report... 2010; Report... 2012].

Jakość informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych zależy przede wszystkim od tego, czy informacje tworzone w rachunkowości przedstawiają rzetelnie i jasno sytuację majątkową i finansową przedsiębiorstwa. A to, czy przedsiębiorstwo przedstawia swoje dane w sprawozdaniach finansowych w sposób wiarygodny, zależy nie tylko od wiedzy fachowej sporządzających je pracowników, ale również od ich uczciwości i rzetelności, tj. od przestrzegania przez nich zasad etycznych w swoich działaniach.

4. Wnioski

Globalizacja i rozwój gospodarki rynkowej ma wpływ na konieczność łączenia zasad prowadzenia działalności gospodarczej z zasadami etyki. Według E. Burzym regulacje i sprawozdawczość rachunkowości finansowej zorientowane na podejmowanie racjonalnych decyzji należy zaliczyć do tzw. infrastruktury etycznej, która ma wpływ na ograniczenie zjawisk patologicznych i społecznych w działalności przedsiębiorstwa [Burzym 2005, s. 22]. Informacje uzyskane z działu rachunkowości, których finalnym produktem jest sprawozdanie finansowe, zarówno do celów wewnętrznych, jak i zewnętrznych, to główne źródło informacji dla ich użytkowników. Są one podstawą podejmowania ważnych decyzji zarówno w skali mikro, jak i makro. Zafałszowanie danych ma wpływ nie tylko na rozwój pojedynczych przedsiębiorstw, ale poprzez te przedsiębiorstwa również na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, o czym można się przekonać, analizując genezę ogólnoswiatowych

kryzysów gospodarczych, które zaczęły się od wykrycia nieuczciwych procedur w jednej instytucji, a kończyły podważeniem zaufania do działalności gospodarczej na całym świecie (np. upadek banku Lehman Brothers).

Literatura

- Berger P.L. (red.), *Etyka kapitalizmu*, Znak Signum, Kraków 1994.
- Burzym E., *Spoleczna funkcja rachunkowości*, [w:] *Rachunkowość kreatywna a oszustwa księgowo*, red. S. Surdykowska, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2005.
- Chryssides G.D., Kaler J.H., *Wprowadzenie do etyki biznesu*, PWN, Warszawa 1999.
- Filek J., *Wprowadzenie do etyki biznesu*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków 2001.
- Gasparski W., *Etyka i społeczna odpowiedzialność w działalności gospodarczej*, Centrum Etyki Biznesu WSPiZ im. L. Koźmińskiego & IFiS PAN, http://archiwum.parp.gov.pl/doc/forumforum05forum5_2_17.pdf (dostęp: 15.10.2013).
- Gasparski W., *Wykłady z etyki biznesu*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, Warszawa 2000.
- Hume D., *Traktat o naturze ludzkiej*, PWN, Warszawa 1963.
- Kodeks etyki zawodowych księgowych*, IFAC 2009, http://www.kibr.webserwer.pl/_doc/uchwaly/uchwala_4249-60-2011_Kodeks_IFAC.pdf, (dostęp: 10.10.2013).
- Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*, SKwP, Warszawa 2012.
- MacIntyre A.C., *Dziedzictwo cnoty*, PWN, Warszawa 1996.
- Pratley P., *Etyka w biznesie*, Gebethner i S-ka, Warszawa 1998.
- Report to the nations on occupational fraud and abuse, 2008 Global Fraud Study* (2008), ACFE, 2008, <http://www.acfe.com> (dostęp: 10.10.2013).
- Report to the nations on occupational fraud and abuse, 2010 Global Fraud Study* (2010), ACFE, 2010, <http://www.acfe.com> (dostęp: 10.10.2013).
- Report to the nations on occupational fraud and abuse, 2012 Global Fraud Study* (2012), ACFE, 2012, <http://www.acfe.com> (dostęp: 10.10.2013).
- Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 1980.
- Smith A., *Badania nad przyczynami i bogactwem narodów*, De Agostini, Warszawa 2003.
- Sternberg E., *Czysty biznes. Etyka biznesu w działaniu*, PWN, Warszawa 1998.
- Surdykowska S.T., *Ryzyko finansowe w środowisku globalnej gospodarki, kulisy najbardziej spektakularnych afer finansowych ostatnich lat*, Difin, Warszawa 2012.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości, DzU 2013.330, j.t. z późn. zm.
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, DzU 2013.672, j.t. z późn. zm.
- Walczak-Duraj D., *Ład etyczny w gospodarce rynkowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2002.
- Witalis M., Kowalczyk B., *Nacisk na etykę i likwidacja okazji: dwa fundamenty zwalczania nadużyć*, „Harvard Business Review Polska”, Brief – Zarządzanie ryzykiem, kwiecień 2006.
- Zdunek A. (red.), *Etyka: w nauce, w polityce, w medycynie, w biznesie*, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin 2003.

ETHICS IN ACCOUNTING AS AN ESSENTIAL ELEMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE AND SECURITY OF BUSINESS TRANSACTIONS

Summary: Globalisation and development of market economy affect the need for connecting business practices with the principles of ethics. Good quality of information generated by accountancy is the reason why people involved in accounting have to act ethically. The purpose of this article is to present, on the basis of the results of empirical studies, risks arising from non-compliance with the rules of ethics in accounting for the sustainable development of the enterprise and security of business transactions. To achieve this objective, the following research methods were used: the study of the specialist literature as well as the analyses of legislation and international research on compliance with ethics and the occurrence of fraud in business in the years 2008-2012.

Keywords: ethics, accounting, financial reporting, illegal activities, unethical actions.